

Απόφαση 4/12/1995

Ο Νίκος Δήμου σε κάποιο πλαίσιο

Πριν λίγες μέρες ήταν στην Κύπρο ο γνωστός συγγραφέας και μελετητής Νίκος Δήμου που έδωσε δύο διαλέξεις μία στη Λευκωσία και μία στη Λεμεσό. Το θέμα της διάλεξης - συζήτησης στη Λεμεσό ήταν «ο Λαϊκισμός και οι επιπτώσεις του στην πολιτική ζωή», ένα θέμα που κέντρισε το ενδιαφέρον του πολυπληθούς ακροατηρίου και προκάλεσε έντονη συζήτηση. Δημοσιεύουμε πιο κάτω την εισαγωγική ομιλία της Έλλης Παιονίδου. Ο Νίκος Δήμου είχε μόνο σημειώσεις κι όχι γραμμένη διάλεξη:

Αισθάνομαι αμηχανία γιατί θα πρέπει να βάλω το Νίκο Δήμου μέσα σε κάποιο πλαίσιο, για να σας τον παρουσιάσω. Η ελευθερία της σκέψης του και η διαπασών των θεμάτων του εκτείνονται σε τέτοια μήκη και πλάτη που είναι σαν να προσπαθείς να φυλακίσεις τον αέρα. Αφού όμως μου ανατέθηκε αυτό το καθήκον ας μου επιτρέψει ο εκλεκτός μας φιλοξενούμενος να φυλακίσω για λίγο τον αέρα, έχοντας επίγνωση των συνεπειών της πίεσης.

Ας φανταστούμε ένα μαγικό σφουγγάρι που με μια κίνηση σβήνει δυόμισι περίπου χιλιάδες χρόνια από την πλάτη της Ελλάδας. Αθήνα, Αγορά, 5ος Αιώνας προ Χριστού. Ανάμεσα στους φιλοσόφους που περιφέρονται συζητώντας, καμιά έκπληξη δεν θα μου προξενούσε αν έβλεπα το πρόσωπο του Νίκου Δήμου. Τώρα, ας φανταστούμε ένα μαγικό πουλί που πετάει κάπου εκατό, διακόσια, πεντακόσια χρόνια μπροστά, σε μια Παγκόσμια Πολιτεία του δυομια χιλιάδες μετά Χριστόν. Ανάμεσα στους επιστήμονες που χειρίζονται τις πανέξυπνες μηχανές θα μπορούσε άνετα να κυκλοφορεί η φιλική μορφή του Νίκου Δήμου. Μια μορφή διαχρονική; Μια μορφή παγκόσμια; Ίσως, αλλά ταυτοχρόνως και μια μορφή πολύ οικεία, σημερινή, πολύ τοπικά ελληνική που πονάει για τα κοινά, για τα πατά, για την ποίηση, που σπάει πλάκα με τα στραβά και στραβομουτσουναίζει με τα ορθόδοξα, που αλαρώνει παίζοντας τάβλι κι ακούγοντας Μότσαρτ αλλά και χάνεται από ευτυχία μέσα στους εγκυφαλικούς δαιδάλους του κομπιούτερ του.

Νίκος Δήμου. Κάπου σαράντα τίτλοι βιβλίων, κάπου 180 ανατυπώσεις των εκδόσεων του. Αν δεν κάνω λάθος ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου εκτός από το θέατρο και το παιδικό βιβλίο, ή ίσως κάπου κουφά στα συρτάρια του υπάρχουν κι αυτά. Και πάντα με επιτυχία, διαλύοντας όλες τις θεωρίες περί ειδικεύσεως για να μην μειώνεται δήθεν η ποιότητα. Φιλοσοφικά και αισθητικά δοκίμια, ποίηση, πεζογραφία, μεταφράσεις, πολιτικές αναλύσεις, θέματα μαζικής επικοινωνίας, διαφήμιση, φωτογραφία. Και μόνο με ένα από όλα αυτά θα ήταν επαρκής η παρουσία του. Αλλά όχι, είπαμε, ο Νίκος Δήμου είναι ο κλασικός συνεχιστής του αρχαίου προτύπου. Κουβαλάει μέσα του το μαγικό δαιμόνιο

της περιέργειας που υπήρξε η κινητήρια δύναμη για όλα εκείνα τα θαυμαστά που όπως λέει κι ο ίδιος κρέμονται σήμερα πάνω από το κεφάλι μας σαν τρομακτική κληρονομιά. Μα το σπουδαιότερο είναι πως κουβαλάει ατόφιο το πολύτιμο στίγμα της απόλυτης ελευθερίας της σκέψης, μακριά από κάθε δόγμα.

Όποιος λαός κι αν καταγόταν από τους αρχαίους Έλληνες θα ήταν αυτόματα δυστυχημένος. Εκτός αν μπορούσε να τους ξεχάσει, ή να τους ξεπεράσει.

Αποφθέγματα σαν και το πιο πάνω έκαναν το βιβλίο του «Η δυστυχία του να είσαι Έλληνας» ένα από τα πιο δημοφιλή σύγχρονα βιβλία με αλληπάλληλες εκδόσεις σε δεκάδες χιλιάδες αντίτυπα. Το βιβλίο είναι αφιερωμένο στον Εμμανουήλ Ροΐδη, τον μεγάλο διανοητή και τεχνίτη της γλώσσας αλλά και δάσκαλο του σαρκασμού και της σάτιρας. Γράφτηκε μέσα στη σκοτεινή νύχτα της δικτατορίας, και είναι σαν τον μαγικό καθρέφτη της μητριάς της Χιονιάτης. Καθένας μας βλέπει μέσα εκεί τον πραγματικό εαυτό του, όμορφο ή αποκρουστικό.

Αν δεν βρούμε σύντομα το δικό μας πρόσωπο, λέει, κάποια μέρα θα ξυπνήσουμε με μια «γενική» φάτσα-δημιούργημα των ρόλων που παίζουμε, της μόδας, των μέσων επικοινωνίας. Τότε θα μας μείνει ένα προσωπίο για πρόσωπο. Και το αλάτι της Ρωμιούσνης θα χαθεί.

Για όσους αγαπούν την ποίηση και την λειτουργία τα δοκίμια του Νίκου Δήμου είναι μικρά διαμάντια που κοσμούν την ελληνική βιβλιογραφία. Προσωπικά πρέπει να ομολογήσω πως με ώθησε στο να ξαναδιαβάσω παρεξηγημένους ή λησμονημένους ποιητές και να δω με κριτικό μάτι άλλους που από συναισθηματική φόρτιση είχα τοποθετήσει σε ακλόνητο βάθρο. Τα δοκίμια του για τον Οδυσσέα Ελύτη είναι ίσως από τα πιο σημαντικά που έχουν γραφτεί για τον Νομπελίστα μας. Και πλάι στον Ελύτη μ' ένα πρωτότυπο συγκριτικό τρόπο τοποθετεί άλλους κορυφαίους μας ποιητές, Καβάφη, Σολωμό, Κάλβο, Σεφέρη, Σκελιανό, Παλαμά, Ρίτσο, Κική Δημουλά, τεκμηριώνοντας τις προτιμήσεις και τις αποτιμήσεις του.

Αλλά και τα πιο δύσκολα βιβλία του, τα φιλοσοφικά, φροντίζει να τα προσφέρει στο κοινό του με μια γλώσσα προσιτή, χωρίς να εκλαϊκεύει ή να κάνει παραχωρήσεις στην ουσία. Στο «Απόλυτο και το Τάβλι» για παράδειγμα, για να αναφερθώ μόνο σε ένα, αναλύει το φαινόμενο του δογματισμού που τόσο ταλαιπώρησε την ανθρωπότητα όπως και του αντίποδά του, του σκεπτικισμού ή της αμφισβήτησης με ένα αβίαστα πειστικό τρόπο που σε κάνει να μειδιάς από ικανοποίηση. Η γλώσσα του, πυκνή κι ακριβολόγα,

καταστάλαγμα των αμέτρητων διαβασμάτων του είναι μια θα έλεγα αισθησιακή απόλαυση.

Στο πιο πρόσφατο βιβλίο του, το αυτοβιογραφικό από τη Μιχαήλ Βόδα στη Σύρου, ο Νίκος Δήμου δεν διστάζει με αφοπλιστική ειλικρίνεια να ξεδιπλώσει στα αδηφάγα μάτια των χιλιάδων αναγνωστών του τις πιο μύχιες γωνιές της παιδικής, εφηβικής και ώριμης ζωής του. Η σαρκαστική του πένα δεν χαρίζεται σε κανένα, πολύ περισσότερο στον ίδιο τον εαυτό του, στη μάνα ή στον πατέρα του και στα δύο τους σόγια.

Μέσα στη δυστυχία του να είμαστε Έλληνες έχουμε την ευτυχία να είμαστε συμπατριώτες ανθρώπων σαν το Νίκο Δήμου που με την σκέψη και την τόλμη τους κουνούν τα στεκάμενα νερά και δεν τ' αφήνουν να βρωμίσουν. Το σημερινό θέμα της διάλεξης-συζήτησής του ο Λαϊκισμός στην πολιτική ζωή (και όχι μόνον θα 'λεγα) θα μας δώσει την ευκαιρία ν' ακούσουμε μερικές πικρές, αλλά κι αστραφτερές αλήθειες. Γιατί εμείς, εδώ στην Κύπρο, με την ιδιομορφία του χώρου μας και τα γνωστά προβλήματα επιβίωσης, δεν έχουμε την πολυτέλεια να αφηνόμαστε ανέμελα να μας παρασύρει ο λαϊκισμός στη δίνη του, οδηγώντας μας με μαθηματική ακρίβεια στην παραμόρφωση της ταυτότητάς μας, και κάνοντάς μας ένα λαό χωρίς πρόσωπο.

Γιατί δυστυχώς ο θρίαμβος του λαϊκισμού σφραγίζει σιγά - σιγά όλες τις πράξεις και τις κινήσεις μας. Ξεκινώντας από την κραυγαλέα ρηχότητα του πολιτικού μας βίου και φτάνοντας στην κακοουσία της ψυχαγωγίας μας, από τα τουριστικά εξαμβλώματα που αθόρυβα στρογγυλοκάθονται στα στομάχια μας μέχρι την κακοποίηση της γλώσσας μας από ένα σωρό αυτοσχέδιους γλωσσοποιούς κι γλωσσοκοπάνους. Από την επιδειξιμανία μας μέχρι την έλλειψη κάθε ίχνους αυτογνωσίας και σεμνότητας.

Ευχαριστούμε τον συγγραφέα, μελετητή, στοχαστή και κυρίως άνθρωπο Νίκο Δήμου γιατί είχε την καλοσύνη να σκύψει με στοργή και υπομονή πάνω από τα προβλήματά μας όσο λίγοι στον ελληνικό χώρο και τον συγχαιρούμε για την γενναιότητα του να λέει τα σύκα - σύκα, πράγμα που τον κάνει ακόμη πιο σπάνιο είδος. Του θυμίζουμε πως σαν γνήσιοι Έλληνες κι εμείς εδώ έχουμε αναπτύξει την ωραία συνήθεια οι ειλικρινείς να τρώνε καρπαζιές ενώ οι κατεργαρέοι να συλλέγουν επαίνους.

Όπως όμως είπα και στην αρχή έχω επίγνωση των συνεπειών της πίεσης. Γι' αυτό νιώθω πως δεν πρέπει να κλέψω άλλο από τον πολύτιμο χρόνο της επικοινωνίας όλων μας με τον υπέροχο αυτό άνθρωπο. Σας τον παραδίδω.

ΕΛΛΗ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ